

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 346.9 : 347.736

Дутка В. В.,
Суддя Господарського суду Чернівецької області

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВАМИ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ СПРАВИ ПРО БАНКРУТСТВО

ABUSE OF RIGHTS AT DIFFERENT STAGES OF BANKRUPTCY CASES

Справи про банкрутство часто стають «епіцентром» зіткнення протилежних за змістом інтересів боржника, кредиторів та інших учасників справи. При чому доводиться констатувати, що не завжди учасники справи про банкрутство діють добросовісно, використовуючи надані їм законодавством права не на шкоду інтересам інших учасників.

Стаття присвячена дослідженню особливостей зловживання правами на різних етапах справи про банкрутство, а також під час застосування до неплатоспроможного боржника процедур розпорядження майном, санації та ліквідації.

Враховуючи той факт, що в процедурі розпорядження майном боржника активні дії ані щодо відновлення платоспроможності боржника, ані щодо продажу його майна не вчиняються, то і зловживання на даній стадії зустрічаються вкрай рідко.

Автором наголошено, що стадія ліквідації банкрута є не лише найпоширенішим варіантом закінчення справи про банкрутство, але і стадією, на якій допускається чи не найбільше порушень і зловживань з боку учасників такої справи. Оскільки саме в цій стадії відбувається реалізація майна банкрута, під час якої допускається чимало протиправних спроб заволодіти майном банкрута за заниженими цінами чи взагалі безоплатно.

За результатами проведеного дослідження автор доходить висновку, що провадження у справі про банкрутство складається з послідовної системи стадій та етапів, кожен з яких характеризується особливостями правових можливостей для учасників процесу. Відповідно, специфіка найбільш поширених зловживань на відповідному етапі провадження у справі про банкрутство, зумовлюється специфікою відповідного етапу розгляду справи.

У статті підтримується позиція тих науковців, які пропонують боротися із зловживаннями уже на етапі ініціювання справи про банкрутство.

Ключові слова: банкрутство, неплатоспроможність, зловживання правами, розпорядження майном, санація, ліквідаційна процедура.

Bankruptcy cases often become the “epicenter” of the conflict of interests of the debtor, creditors and other participants in the case. Moreover, it should be noted that the participants in the bankruptcy case do not always act in good faith, using the rights granted to them by law without harming the interests of other participants.

The article is devoted to the study of the peculiarities of abuse of rights at different stages of the bankruptcy case. The author analyzes the peculiarities of abuse of rights during the initiation of bankruptcy proceedings, as well as during the application to the insolvent debtor of the procedures of disposal, rehabilitation and liquidation.

Given the fact that in the procedure of disposition of the debtor's property no active action is taken either to restore the debtor's solvency or to sell his property, abuses at this stage are extremely rare.

The author emphasizes that the stage of liquidation of the bankrupt is not only the most common option for ending the bankruptcy case, but also the stage at which almost the most violations and abuses by the parties to such a case are allowed. Because it is at this stage that the property of the bankrupt is sold, during which many illegal attempts to seize the property of the bankrupt at reduced prices or free of charge are allowed.

According to the results of the study, the author concludes that the bankruptcy proceedings consist of a consistent system of stages and stages, each of which is characterized by the peculiarities of the legal opportunities for the participants in the process. Accordingly, the specifics of the most common abuses at the relevant stage of the bankruptcy proceedings are determined by the specifics of the relevant stage of the proceedings.

The article supports the position of those scholars who propose to combat abuse at the stage of initiating bankruptcy proceedings.

Key words: bankruptcy, insolvency, abuse of rights, disposition of property, reorganization, liquidation procedure.

Постановка проблеми. Справи про банкрутство часто стають «епіцентром» зіткнення протилежних за змістом інтересів боржника, кредиторів та інших учасників справи. При чому доводиться констатувати, що не завжди учасники справи про банкрутство діють добросовісно, використовуючи надані їм законодавством права не на шкоду інтересам інших учасників. У науковій літературі відзначається, що багато власників підприємств використовують механізм банкрутства з метою неповернення банківських кредитів [1, с. 278]. Але на ініціюванні самої справи про банкрутство зловживання не закінчуються,

а тільки починаються, при чому зловживати своїми правами можуть практично всі учасники справи про банкрутство. У зв'язку з цим актуальним є дослідження зловживання правами учасників справи про банкрутство. Разом з тим, справа про банкрутство – це динамічний процес, який складається з певних стадій та етапів. Тому доцільним, на наш погляд, є аналіз особливостей зловживання правами на різних етапах провадження у справі про банкрутство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми. Питання відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом стали

предметом досліджень багатьох науковців та практиків, серед яких можна виокремити: О.А. Беяневич, А.А. Бутирського, І.А. Бутирську, Л.І. Грабован, В.В. Джуноя, І.О. Вечірка, Ю.В. Кабенюк, Б.М. Полякова, О.П. Подцерковного, П.Д. Пригузу та інших. Однак питання особливостей зловживання правами на різних стадіях справи про банкрутство не були предметом окремого дослідження, що свідчить про актуальність обраної тематики.

Метою статті є розкриття особливостей зловживання правами на різних етапах провадження у справі про банкрутство.

Виклад основного матеріалу. Проведення у справі про банкрутство, як будь-яке процесуальне провадження, складається із окремих стадій, що є самостійними етапами розгляду справи [2, с. 107]. Першою стадією справи про банкрутство за новим Кодексом України з процедур банкрутства (далі – КУЗПБ) є стадія відкриття провадження у справі. За попереднім Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі – Закон про банкрутство) дана стадія носила дещо іншу назву – порушення провадження у справі про банкрутство. Не зважаючи на зміну термінології (заміну терміну «порушення справи» на «відкриття справи») суть залишилася тією ж. А.А. Бутирський відзначає, що стадія порушення провадження у справі як початковий етап будь-якої процесуальної діяльності була добре відома ще римському праву, рецепція знань якого здійснила помітний вплив (і в цьому його неминуща історична цінність) на подальший розвиток правової думки і законодавства багатьох країн континентальної правової сім'ї [3, с. 97]. Дійсно, за сучасних умов стадія відкриття провадження у справі про банкрутство також зберегла своє ключове значення для всього майбутнього розгляду справи, оскільки саме на даному етапі суддя господарського суду повинен перевірити наявність підстав для відкриття провадження у справі та вирішити інші питання, пов'язані з подальшим ходом справи.

Починається справа про банкрутство із заяви боржника або кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство (щодо фізичних осіб – про неплатоспроможність). При чому у науковій літературі висловлюється думка, що зловживати майбутні учасники справи можуть уже на етапі ініціювання справи про банкрутство. Так, О.М. Маліневський, звертаючи увагу на проблему зловживання правом на ініціювання справи про банкрутство, вважає доцільними правовими заходами (додатково до тих, що визначені статтею 43 ГПК України) щодо недопущення зловживань правом на порушення провадження у справі про банкрутство можуть бути: а) встановлення майнової відповідальності (відшкодування в повному обсязі завданої боржнику шкоди, в тому числі репутаційних втрат); б) накладення штрафу; в) встановлення законодавчих критеріїв відсутності спору про право; г) повернення порогів щодо строків та (або) сум несплаченої заборгованості [4, с. 83].

Першою судовою процедурою, що застосовується до неплатоспроможного боржника – юридичної особи, є процедура розпорядження майном боржника. Особливостями процедури розпорядження майном боржника, на думку С.М. Грудницької та С.В. Мінковського, є: обов'язковість введення процедури розпорядження майном боржника, наявність мораторію на задоволення вимог кредиторів, що визначає підстави участі й обліку грошових зобов'язань кредиторів до боржника, спеціальний порядок здійснення господарської діяльності боржником, наявність незацікавленої фізичної особи (розпорядника майна боржника), наявність граничного строку щодо вимог кредиторів, які подають заяви з грошовими вимогами до боржника [5, с. 19]. Таким чином, на стадії розпорядження майном боржника з'являється нова фігура у справі – розпорядник майна, який повинен виявляти причини виникнення неплатоспроможності боржника та уже планувати можливі майбутні шляхи відновлення платоспроможності боржника. З приводу ролі розпорядника майна у справі про банкрутство Ю.В. Твердохліб зазначає: «З огляду на цілі, що ставляться перед цією процедурою, розпорядник майна, як суб'єкт здійснення арбітражного управління на даному етапі процедури банкрутства, буде використовувати не весь комплекс засобів відновлення платоспроможності. У процедурі розпорядження майном більшу увагу слід приділяти причинам виникнення проблеми неплатоспроможності, можливим шляхам її усунення, формуванню активу і пасиву боржника» [6, с. 124]. Враховуючи той факт, що в процедурі розпорядження майном боржника активні дії ані щодо відновлення платоспроможності боржника, ані щодо продажу його майна не вчиняються, то і зловживання на даній стадії зустрічаються вкрай рідко.

Наступною судовою процедурою, що застосовується до неплатоспроможного боржника – юридичної особи, є санація або ліквідація. П.Д. Пригуза та А.П. Пригуза зазначають, що послідовність застосування певних процедур провадження у справі про банкрутство має залежати від фінансово-економічного стану господарства боржника [7, с. 156]. Санація боржника спрямована на відновлення його платоспроможності. Саме тут вирішується основне завдання – фінансове оздоровлення господарюючого суб'єкта [8, с. 199]. Однак, не зважаючи на пріоритетність процедури санації, ліквідаційна процедура банкрутства є найпоширенішою її стадією. Напевно, більше 90 % всіх судових процесів, які з нею пов'язані, завершуються саме її запровадженням та ліквідацією боржника, вже банкрута [9].

Стадія ліквідації банкрута є не лише найпоширенішим варіантом закінчення справи про банкрутство, але і стадією, на якій допускається чи не найбільше порушень і зловживань з боку учасників такої справи. Оскільки саме в цій стадії відбувається реалізація майна банкрута, під час якої допускається чимало протиправних спроб заволодіти майном банкрута за заниженими цінами чи взагалі безоплатно. З цього приводу у науковій літературі наголошується

ся, що реалізація майна у процедурі банкрутства викликає багато питань, що обумовлено, з одного боку, складністю і одночасно недосконалістю законодавства про банкрутство, а з іншого – намаганням певних осіб (кредиторів, банкрута, учасників банкрута тощо) оскаржити результати аукціону з продажу майна хоч з якихось підстав, поставивши під сумнів, таким чином, правомірність набуття майна покупцем на аукціоні [10, с. 78].

Висновки. Проведення у справі про банкрутство складається з послідовної системи стадій та етапів, кожен з яких характеризується особливостями правових можливостей для учасників про-

цесу. Відповідно, специфіка найбільш поширених зловживань на відповідному етапі провадження у справі про банкрутство, зумовлюється специфікою відповідного етапу розгляду справи. Варто підтримати позицію тих науковців, які пропонують боротися із зловживаннями уже на етапі ініціювання справи про банкрутство. Що стосується особливостей застосування до неплатоспроможного боржника судових процедур банкрутства, то доводиться констатувати, що найбільша кількість зловживань припадає на стадію ліквідацію банкрута, оскільки саме на даній стадії здійснюється реалізація майна банкрута.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Поляков Б. М. Правонарушення в сфері банкрутства в Україні. *Санація та банкрутство*. 2016. № 1-2. С. 278–280
2. Вечірko I. O. Особливості порушення провадження у справі про банкрутство. *Санація та банкрутство*. 2013. № 4. С. 107–118.
3. Бутирський А. А. До питання вдосконалення підготовки справи до розгляду у господарському процесі. *Санація та банкрутство*. 2014. № 2. С. 97-101.
4. Маліневський О. М. Зловживання правом на порушення провадження у справі про банкрутство та заходи протидії. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми процедур банкрутства в Україні та міжнародний досвід врегулювання неплатоспроможності»*, 18 жовтня 2019 року / [відп. ред.: А. В'язовченко, Р. Ю. Ханік-Посполітак] ; Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», Ф-т правн. наук, Нац. проф. спілка арбітражних керуючих України [та ін.]. Київ : [б. в.], 2019. С. 78–83.
5. Грудницька С. М., Міньковський С. В. Питання удосконалення розпорядження майном боржника у процедурі банкрутства. *Економіка та право*. 2015. № 2. С. 17–24.
6. Твердохліб Ю. В. Розпорядження майном боржника за новою редакцією Закону про банкрутство. *Санація та банкрутство*. 2015. № 1. С. 123–127.
7. Пригуза П. Д., Пригуза А. П. Науково-практичний коментар Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у редакції з 18 січня 2013 року (доктринальне тлумачення норм права неплатоспроможності та статей 1-21). Херсон: Видавництво «ТДС», 2013. 304 с.
8. Поляков Б. М. Право неспроможності (банкрутства) в Україні : підруч. для студ. вищ. навч. закл. К. : Ін Юре, 2011. 560 с.
9. Процедура ліквідації банкрута: вивчаємо майбутні зміни. *Юридична фірма Остін (Україна)*. URL: <https://ostinlaw.com/news/bankruptcy-liquidation-procedure-exploring-future-changes-?clang=ua> (дата звернення: 12.01.2019).
10. Бутирський А. Проблемні питання реалізації майна банкрута у ліквідаційній процедурі. *Економіка та право*. 2019. № 2 (53). С. 78–83.